

اطلاعات، آینه ایران معاصر

■ بهروز طبرانی

۱۹ تیر ماه امسال هشتاد و نه سال از انتشار اولین شماره روزنامه اطلاعات می گذرد. شاید وقتی عباس مسعودی امتیاز اطلاعات را از وزارت معارف گرفت چنین تصویری را نداشت که در عرصه پر تلاطم و سخت روزنامه نگاری، طفل نو پای وی روزی به قدیمی ترین روزنامه سراسری کشور بدل شود.

در طول سال های حیات خود و انتشار بیش از ۲۶ هزار شماره، اطلاعات از روزنامه ای با دو صفحه اکنون به موسسه ای تبدیل شده است که به جز انتشار دو روزنامه سراسری روزانه که در داخل و خارج از کشور چاپ و توزیع می شود، چندین نشریه در زمینه های گوناگون علمی و فرهنگی به صورت هفتگی، ماهانه و فصلنامه منتشر می کند.

در طول سال های انتشار اطلاعات، ایران حوادث و اتفاقات سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، طبیعی گوناگونی را شاهد بوده است و اطلاعات به اقتضای وظیفه تلاش کرده است تا این اتفاقات را به نحو احسن پوشش داده و هموطنان خود و دیگر خوانندگان را از کم و کیف این وقایع مطلع سازد. انتظار خوانندگان نیز همواره از جریده برگزیده شان جز این نبوده که به هنگام وقوع این رخدادها در اولین زمان ممکن وقوع و چگونگی و زیر و بم آن را در لابلای سطور روزنامه خود بیابند. ماندگاری اطلاعات در عرصه مطبوعاتی کشور و یافتن خوانندگان در طول نسل هایی که با آن ها همزمان بوده است و حفظ خوانندگان قدیمی خود در کنار خوانندگان جدید، حکایت از توفیق نسبی در عرصه خبر رسانی دارد.

در این جایگاه امروز روزنامه اطلاعات نقش دوگانه ای را در عرصه فرهنگی ایران بر عهده دارد. نقش نخست آن همان وظیفه اطلاع رسانی روزانه به خوانندگان خود است که به اذعان بسیاری از خوانندگان خود که دست بر قضا از جمله فرهیختگان وخبگان کشور به شمار می روند از جمله پر محتوای ترین مطبوعات روزانه کشور به شمار می رود. اما دومین

نقش اطلاعات به عنوان آینه تمام نمایی از تاریخ نود ساله معاصر ایران است که تقریباً در میان عموم نشریات داخلی اگر نگوییم بی همتا، حداقل کم نظیر است. امروز مطالعه نزدیک به ۲۶ هزار شماره انتشار یافته اطلاعات که بخشی از آن نیز به صورت دیجیتال در اختیار همگان قرار گرفته است این امکان را برای خواننده فراهم می آورد تا از رخدادهای رفته بر سر ایران و ایرانی آگاهی یافته، با غم ها و شادی های آنان آشنا شده و فرصت ها، تهدیدها و درهای آن را بشناسد. با مطالعه صفحات چاپ شده اطلاعات در ایسن ایام نود ساله خادمان پر شمار و نیز خائنان به این ملک و مردم را می توان شناخت و از سرنوشت آنان آگاهی یافت. می توان آموخت از گذشت روزگار که سرنوشت کسانی که در شاه شدن رضاخان سردار سپه نقش اساسی ایفا کرده بودند در دورانی کهواهره کشور را نمی دست پایهای سلطنت وی را محکم ساخته بودند چگونه رقم زده شد.

از سوم دی ۱۳۱۱ ش که خبر انحلال دربار و برکنار تیمورتاش وزیر مقتدر دربار در اطلاعات به چاپ رسید تا ۲۱ بهمن ۱۳۱۵ که خبر خودکشی علی اکبر داور وزیر مالیه منتشر شد، اطلاعات خبر دستگیری نصرت الدوله فیروز، سردار اسعد بختیاری و... را در صفحات خود منتشر کرده بود. و این در حالی بود که اجازه انتشار اخبار مربوط به مخالفین وجود نداشت. فی المثل اگر آیت الله مدرس در خواب با زبان روزه در تبعید به شهادت می رسید یا فرخی و دکتر ارنی در زندان کشته می شوند تیغ سانسور مانع از چاپ این اخبار می شد.

اگر بخواهیم حتی عناوین مهمترین اخباری که در طول این نه دهه اطلاعات به تنهایی و یا همراه با سایر مطبوعات هم دوره خود آنها را پوشش داده است را بر شماریم طبیعی است که به فضایی بسیار بیشتر از این نیاز است.



ساختمان فعلی اطلاعات در فاصله میان بازار میوه خاد و بزرگراه هفتلی



نمایی از تابلوی نشریات مؤسسه اطلاعات در خیابان خیام - دهه ۴۰



یکی از روزنامه فروشان در خیابان



یکی از دکه های روزنامه فروش نشریات اطلاعات

طبیعی همچون زلزله و سیل در داخل ایران: خراسان (۱۳۲۷)، لار (۱۳۳۹) بوئین - زهر (۱۳۴۱)، خراسان (۱۳۴۷)، طبس (۱۳۵۷)، رودبار (۱۳۶۹) یا سیل خرمشهر (۱۳۴۲) سیل تهران (۱۳۴۵) و (۱۳۶۶)، انعکاس اخبار جنگ جهانی دوم یا وقوع انقلاب مهم در کشورهای سراسر جهان و از جمله چین، هند، کوبا، الجزایر، نیکاراگوئه، ویتنام، عراق، افغانستان و هزاران تحول سیاسی، اقتصادی، اجتماعی دیگر جهان نیز گوشه ای دیگر از انجام وظیفه در این زمینه است.

و گفتنی در این زمینه بسیار، اطلاعات در طول این سال ها دوبار و یا به عبارت دقیق تر سه بار گنجینه ای از مهمترین اخبار و تحولاتی دوران معاصر را برای مطالعه خوانندگان در اثری مستقل از روزنامه به چاپ رساند. مجموعه ۲۸ هزار روز اخبار ایران و جهان در سال ۱۳۵۵، تجدید چاپ ۲۸ هزار روز با حذف و اضافات در سال ۱۳۷۴ و سرانجام اطلاعات هشتاد سال که در سال ۱۳۸۴ منتشر شد تلاش هایی بود که برای استفاده علاقه مندان به آشنایی با تاریخ ایران و سابقه فعالیت اطلاعات ارائه گردید.

با این وجود اگر با آن عده از خبرنگاران پیشین اطلاعات که هنوز در قید حیات هستند و یا امروزی ها به گفت و گو بنشینید آرزوی آنان را در امکان اطلاع رسانی بیشتر به مردم به عینه می بینید. آرزویی که بنا به دلایل مختلف امکان برآورده شدن نیافته بود و خدمت به مردم را در این حدود فراهم آورد. این همه گفتیم لیک اندر بسیج بی عنایات خدا هیچ قطره دانش که بخشیدی زبیش متصل گردان به دریا های خویش

چاپ و بعد از چاپ و احتمالاً به هنگام مطالعه آنها تحت کنترل قرار نمی گرفت. و هم از سوی دیگر سدها و موانع داخلی مطبوعات یا از سر همدلی و یا از سر پاره ای مسائل دیگر از انتشار اخبار صحیح جلوگیری نمی کردند. در این دوره است که مطبوعات و از جمله اطلاعات به اوج شکوفایی خود و ایفای مسئولیت رسیدند. به اذعان بسیاری از خبرگان خبر رسانی، تیر هابی همچون «شاه رفت» یا «امام آمد» و یا پوشش خبری راهپیمایی های عید فطر، ۱۶ شهریور، تاسوعا و عاشورا، اربعین سال ۵۷ و یا راهپیمایی در حمایت از دوا انتخاب دولت موقت و... در عرصه خبر رسانی تا آن زمان در عرصه مطبوعاتی ایران بی نظیر بودند.

بعد از انقلاب نیز اطلاعات تلاش کرد تا به این وظیفه خود ادامه دهد. انعکاس اخبار داخلی و خارجی و به ویژه اخبار تلاش های فرزندان جان برکف این سرزمین و در مقابل با ارتش مهاجم و اشغالگر بعث عراق از جمله آنهاست. اطلاعات در طول هشت سال جنگ تلاش کرد تا لحظه ای در انعکاس آن دلیر مردی ها کوتاهی نکند.

آنچه در فوق بر شمرديم طبق معمول به عرصه سیاسی تعلق داشت که تنها چند واقعه از هزاران را بر شمرديم. اما در عرصه های دیگر اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی، ورزشی، هنری و زندگی روزمره مردم نیز اطلاعات حضوری جدی و همیشگی داشت. توفیق روزنامه در این سال ها نشان از انعکاس بهنگام وقایع گوناگون در اطلاعات دارد. در چند زمینه مختلف فهرست برخی وقایع خیلی مهم را در ذیل با هم مرور می کنیم: به عنوان مثال در زمینه بلایای

در همان دوره رضاشاه واقعه مسجد گوهرشاد و قتل عام مردم بی پناه در صحن مطهر امام هشتم (ع)، کشف حجاب از سر زنان، اشغال ایران توسط ارتش متفقین، سرنگونی رضاشاه و پس از آن در دوره محمد رضا پهلوی، نهضت ملی شدن صنعت نفت، ترور و رجال سیاسی همچون رزم آرا و هژیر و محمد مسعود و در پی آن حکومت دکتر مصدق و دخالت بی شرمانه آمریکا و بریتانیا در امور داخلی ایران و سرنگونی حکومت قانونی دکتر مصدق از جمله وقایعی بود که می توان به آن ها اشاره کرد.

بعد از کودتای ۲۸ مرداد و در جریان محاکمه دکتر مصدق اطلاعات با درج اخبار دادگاه و دفاعیات دکتر مصدق نقش بسزایی در اطلاع رسانی درباره آن پیدادگاه بر عهده داشت. و این درحالی بود که بعد از کودتای ۲۸ مرداد دستگاه سانسور مطبوعات به رهبری جناب آقای محرر معلى خان معروف طناب ها از گرده مطبوعات کشیده بود.

در سال های بعد از آن هم چه در بازتاب وقایع سال های ۱۳۴۲ و قیام خونین ۱۵ خرداد، چه در انعکاس اخبار سایر فعالین سیاسی و اعدام جوانان مبارز آن زمان، اطلاعات توانست تا نه به تمامی بلکه حداقل گوشه ای از رسالت اطلاع رسانی خود را ایفا کند.

اما اوج ایفای مسئولیت را در روزنامه اطلاعات در سال پایانی رژیم پهلوی می توان مشاهده کرد. این سال هنگامی بود که هم مزاحمین بیرونی مطبوعات شرشان را از سر مطبوعات کم کرده بودند و مطالب، اخبار و گزارش های روزنامه، پیش از چاپ، هنگام